

Шеъри тоҷик

نگاهی به ادبیات دوره استقلال تاجیکستان از ۱۹۹۱ تا امروز

دینامحسینی

مقدمه

بافروپاشی اتحاد شوروی، جمهوری تاجیکستان همانند دیگر جمهوری‌های سابق شوروی به استقلال دست یافت. ادبیات شوروی تاجیک در دورانی شکل گرفت که جریان‌های سیاسی، اجتماعی و تاریخی در پیدایش آن‌ها نقش تعیین‌کننده داشتند و به طور خلاصه چنین دسته‌بندی شده است:

- از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه تا تشکیل جمهوری تاجیکستان (۱۹۲۹ میلادی):

- از ۱۹۲۹ تا ۱۹۴۱ (شروع جنگ جهانی دوم)؛

- از ۱۹۴۱ تا ۱۹۴۵ (دوران جنگ جهانی دوم)؛

- از ۱۹۴۵ تا ۱۹۵۶ (پایان دوران استالین)؛

- از ۱۹۵۶ تا ۱۹۸۵ (آغاز دوران آزادی بیان)؛

- از ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۱ (فروپاشی شوروی و استقلال تاجیکستان)؛

- از ۱۹۹۱ تا امروز؛ دوران استقلال افغانستان (امام، ۱۳۹۱، ۴۲۵).

در اوایل استقلال تاجیکستان، واقعه جنگ شهروندی اتفاق افتاد. ادیبان تاجیک در زمان جنگ شهروندی خود را غم‌شریک مردم خویش می‌دانستند. آثار سال‌های بعدی مؤمن قناعت، اورون کوهزاد، عبدالحمید صمد اف، کمال نصرالله، سلیم ختلانی، فرزانه خجندی، عطا همدم و... گواه این مدعا است.

یکی از دستاوردهای تاجیکان پس از استقلال، رهایی از چارچوبه تنگ حزبی بود. از این پس نویسندگان و شاعران تاجیک می‌توانستند بدون در نظر داشت دیدگاه‌ها، محدودیت‌های تنگ‌نظرانه حزبی آن‌چه می‌خواستند بگویند و بنویسند.

با این‌که پس از استقلال تاجیکستان، ادبیات به طرف مسائل خودآگاهی ملی ژرفتر می‌نگریست و میدان فراخ شد و ادیبان مجال نگارش در این زمینه‌ها یافتند؛ اما جنگ شهروندی و معضلات اقتصادی دامنگیر چاپ و نشر نیز شد و سال‌ها طول کشید تا شاعران و نویسندگان آثارشان را به چاپ رسانند.

هدف این تحقیق بررسی وضع ادبیات تاجیکستان از دوره تشکیل دولت مستقل تا امروز است. اهمیت این نوشته مبتنی بر چگونگی خودآگاهی ملی و شکل‌گیری محتوای شعر این دوره است و می‌بینیم که سروده‌های میهنی و نگرش تازه سبب می‌شود تا سنت‌های ادبی به سمت فضای نو چرخشی آهسته بنمایند و همپای آن ادبیات ژورنالیستی نیز رشد می‌کند.

به منظور شناخت بهتر آثار ادبی این دوره تاجیک دو بخش جداگانه ادبیات را به مطالعه می‌گیریم:

شعر

استقلال سیاسی تاجیکستان که سال (۱۹۹۱م) فرا رسید به اهل ادب روح تازه دمید. کلام این شاعران، عرصه شعر را غنماند کرد. در سروده‌های شاعرانی چون: نظام قاسم، فرزانه خجندی، سیاوش، عطا میرخواجه، سلیم ختلانی، صیاد غفار، نذرالله عزیزیان، عبدالقادر رحیم و دیگران مناسبت اصلی سخن شاعرانه برقرار است (شعر دوست، ۱۳۹۰: ۳۶۰).

از جهت موضوع و محتوا، شعر تاجیکی دوران بعد استقلال بسیار متنوع است. مضامین اجتماعی، سیاسی، فلسفی، عشقی، عرفانی، اخلاقی و پند و حکمت، از مشخصه‌های بارز آن است.

شعر سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ بیشتر روی موضوعات رنج‌های خانگی

و برادرکشی معطوف شد؛ موضوعاتی چون وطن، ملت، خودشناسی اجتماعی و معنوی و خودآگاهی ملی هنوز هم از موضوع‌های اساسی شعر تاجیکی است.

«در ادبیات تاجیک اوایل سده بیستم، مخصوصاً در غزل مواد فرهنگی قدیمی، سیمایا و رمزهای سنتی بسیار فراوان وجود دارد. ادیبان از مکتب قدیم کلام فارسی تاجیکی تجربه اندوخته مهم‌ترین جنبه‌های سخنوری را ازبر کرده، تحت تأثیر اثر غنایی ادیبان پیشین به میدان ادبیات وارد گشته‌اند» (رحمان اف، ۱۳۸۸: ۱۲۵).

قالب غزل در میان سروده‌های شاعران معاصر تاجیکستان جایگاهی ویژه دارد و در بسیاری از موارد، ماهیت تازه شعر تاجیکی امروز در غزل بهتر و روشن‌تر منعکس شده است.

مجموعه شعر لایق شیرعلی (۲۰۰۰-۱۹۴۱م) به نام «فریادی فریادرس» که در سال ۱۹۹۷ چاپ شده انعکاس دهنده بحران شدید و خودشناسی معنوی ملت تاجیک است. غزل لایق را باید غزل نو خواند که متفاوت با غزل کلاسیک و حاصل اندیشه سده بیست و تعامل پرثمر شاعر با ادبیات کشورهای شرق و غرب و از جمله با ایران و افغانستان است.

الا شعر عجم فردا مرا تو زنده خواهی داشت

الا شور دل دنیا مرا تو زنده خواهی داشت

الا دیوان حافظ حافظ باشی زهر مرگی

الا دیوان مولانا مرا تو زنده خواهی داشت

(شیرعلی، ۱۳۹۱: ۱۹۵).

آثار لایق از لحاظ قالب و محتوا متنوع است. اشعار او از نظر فرم در قالب‌های شعر سنتی، شعر نو، شعر نیمایی، شعر سفید و عروض آزاد است و از نظر محتوا شامل موضوع‌های سنتی و مدرن شرقی و غربی است. برای او بیشتر درون‌نمایه اصیل مهم است. او در سرودن شعر از سنت‌های نو و قدیم استفاده می‌برد. برتری لایق نسبت به دیگر هم‌قلمانش این بود که او به تحقیق در زمینه‌های شعر گذشته و امروز تاجیکی، ادبیات فارسی، ادبیات روس، ادبیات جهان، زبان، فرهنگ و تاریخ، داشت.

رسالت شعری لایق دعوت به انسانیت است. هنگامی که روزنامه‌نگاری از وی پرسیده بود که مرادش از گفتن شعر چیست؟ جواب داد که «آدمیان را هوشیارتر، بیدارتر، زیباتر کردن. شناختن آدمی و شناساندن آدمی به خودش، او را در روبه‌روی خودش قرار دادن، باطنش را در آینه تصویر نشان دادن» و این معنا را در قالب شعر هم در آورده است:

بنیاد آند شعر گفتم برای آن‌که شما

تأسیس‌گر قدر خود را درست بشناسید

(شعر دوست، ۱۳۹۰: ۴۶۳).

با این‌که پس از استقلال تاجیکستان، ادبیات به طرف مسائل خودآگاهی ملی ژرفتر می‌نگریست و میدان فراخ شد و ادیبان مجال نگارش در این زمینه‌ها یافتند؛ اما جنگ شهروندی و معضلات اقتصادی دامنگیر چاپ و نشر نیز شد و سال‌ها طول کشید تا شاعران و نویسندگان آثارشان را به چاپ رسانند.

تندیس یادبود رودکی در شهر دوشنبه
پایتخت تاجیکستان

کاش مثل شبنمی بودم
که شب با گل به سر می برد
صبحدم رازی ز عمر کوتاه هوش می مرد
کاش همچو سبزه بودم
که شیر صبح نوش بود
بالب جوی گفتگوهای خموشش بود
کاش همبال صبا بودم...
بر سر خود من خدا بودم...

(فسبوک فرزانه).

و یا در غزل دیگر چنین بیان می کند:
ز نور صبح می یابیم طریق پاک دامانی
ولی چون تیره شب دارم همانا خوی شیطانی
من نازک تر از شبنم به کام شب نخواهم شد
فقط خورشید را شاید چنین نوشاب رضوانی

(شعر دوست، ۱۳۷۶: ۱۴۸).

از سراینده‌های معاصر یکی هم بازار صابر (۱۹۳۸م) است. او سراینده شعر غنایی است. تمام موضوع‌های اشعارش به عالم احساسات، شعور، جهان‌بینی و معیارهای انسان‌شناختی قهرمان غنایی شعر سخت وابسته است:

از خون سیاوشیم
هم خون سیاوشیم
از جامه سفیدانیم، هر جامه نمی پوشیم
همسان اوستاییم، هم آتش زردشتیم
ما آتش زرتشتی ناکشته نمی کشتیم

شعر امروز تاجیک در
حقیقت انعکاس و استقبال
شعر رودکی و پس از آن
است. شاعران تاجیک با درک
رسالت‌شان از گذشته‌ها تا
امروز با فرم‌ها و محتواهای
گونگون طبع آزمایی کرده‌اند.

در میان نسل نو و جوان تاجیک، فرزانه خجندی (متولد ۱۹۶۴)، (سایت Wikipedia)، یکی از سرشناس‌ترین شاعران تاجیک است. نخستین اشعار او در سال ۱۹۸۲م، به چاپ رسید. مجموعه دیگری به نام «پیام نیاکان» به خط فارسی در ایران به چاپ رسید.

تجارب فرزانه به تدریج او را به عنوان شاعر مطرح که نشانه پختگی در اشعار بعدی وی مشهود است، مبدل می‌کند. سبک فرزانه تلفیقی از سبک‌های مختلف سنتی و هم‌چنین، سرشار از مضامین معاصر است. او توجه به ساختار و هم محتوای شعر دارد. از نمونه کلامش می‌خوانیم:

اسماعیل سامانی دیوار بخارا بود
 ما هموطن اویم، او هموطن ما بود
 ما هم کوی بخاراییم، دیوار بخاراییم
 دیوار بخاراییم، ما هم کوی بخاراییم
 درگاه عجم کوه هست، در مور عجم میر است
 در شعر عجم شیر است، در شعر عجم شیر است
 شعری که در انبوه نیزار قلم خوابست
 شیر نر شعرش را دشمن نتواند بست

(سایت، بازار صابر).

بازار صابر با اشعار آزادی خواهانه و وطن دوستی در میان خوانندگان تاجیک شهرتی خاص دارد. آثار صابر در شکل گیری شعر معاصر تاجیک نقش بارز دارد. در شعر بازار صابر عناصر رمانتیسم احساس می شود که باعث گوناگونی تابش های سبکی آثار او شده است. بازار صابر در قالب های سنتی به اصول عروض آزاد و شعر سپید سروده است که نمونه های اشعارش به زبان های دیگر ترجمه شده است.

ده سال گل نجیدم
 از پشته های قشلاق
 آب و هوا نخوردم
 از آب و از هوایش
 در آسمان ندیدم
 ارغمچین دراز و
 غربال ترنه هایش
 بگذار پا گذارم
 در فرش سایه سازش
 دست و بغل گشایم
 باکنده چنارش

(صابر، ۱۳۹۱: ۲۰۶).

گلرخسار صفی آوا (۱۹۴۷م) شاعر غنایی است. وطنیه های غنایی دارد. اشعار لیریک (عشقی) او آرمان های وطن دوستی شوروی و اومانیسم و انترناسیونالیسم و ترنم صلح و محکوم کردن جنگ، جایگاه ویژه در اشعار او دارد. گلرخسار به شعر بیدل دلبستگی دارد. گلرخسار کتاب های زیاد در شعر، رمان، نمایشنامه و آثار پژوهشی دارد که به زیور چاپ آمده است. اشعارش به برخی زبان های جهان ترجمه شده است.

...

مگو که دیر شد خوشبخت بودن
 من و تو لحظه ای در لحظه داریم
 بیا آن لحظه را با هم شماریم
 بیا تقدیر را تحریر سازیم
 بنای عشق را تعمیر سازیم...

دارا نجات (۱۹۴۶م) شاعر تاجیک که از جمله شعرای مدرن و نوگرایی است که با شعر سپید و قالب شعر ویژه خود توانست ظرفیت شعر تاجیکستان را بالا ببرد. وی با مطالعه اشعار کلاسیک و معاصر جهان، توانسته است به زبانی مستقل و سبکی مدرن دست یابد. او با کمک تصویر و جان بخشی به کلمات و اشیاء و زنده کردن نوین کلمات با طبیعت و خلقت به وحدت می رسد و انسان و طبیعت زبان حال یک دیگر می شوند:

سپیده توحید
 به انبوه برگ هایم تور تنیده

من به شباهت مجنون بیدی خود آشنا شدم
 در وسط کوهی
 که قبل از میلاد انسان
 با خرقة علفین
 و دستاری برفین
 به نماز ایستاده بود
 و هنوز
 روی جانماز دریا
 در عبادت است
 سجودش موج می زند در آینه امواج...

(شعر دوست، ۱۳۹۰: ۴۷۹).

دارا نجات بنیان گذار شعر سپید تاجیک است. او علاوه بر سبک خاص خود، مضمون آفرینی می کند که بیان کننده درک عمیق او از شعر سپید و شعر نیمایی است.

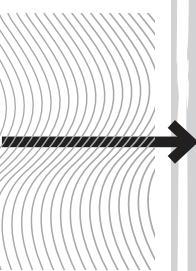
تعداد زیاد شاعران در این دوره تا امروز را می توان از این ها نیز نام گرفت: کریم رحیم، آته خان سیف الله اف، آزاد امین زاده، مهمان بختی، شیرین بنیاد، حق نظر غایب، جوهره هاشمی، کمال نصرالله، زلفیه عطایی، اسکندر ختلانی، محمدعلی جنید، دولت رحمانیان، عبدالله قادری، نظام قاسم، دارا نجات، عبدالله رهنما، برنا، مهرالنسا و دیگران.

«شعر امروز تاجیکستان برآمده از هزار سال تاریخ شعر فارسی است و شناخت آن، افزودن بر درک موقعیت امروز زبان و ادب فارسی در این سرزمین، ما را با بیش از هزار سال فرهنگ نوشتاری پیوند می دهد» (کمال الدین، ۱۳۸۹: ۱۳۹).

شعر امروز تاجیک در حقیقت انعکاس و استقبال شعر رودکی و پس از آن است. شاعران تاجیک با درک رسالت شان از گذشته ها تا امروز با فرم ها و محتواهای گوناگون طبع آزمایی کرده اند.

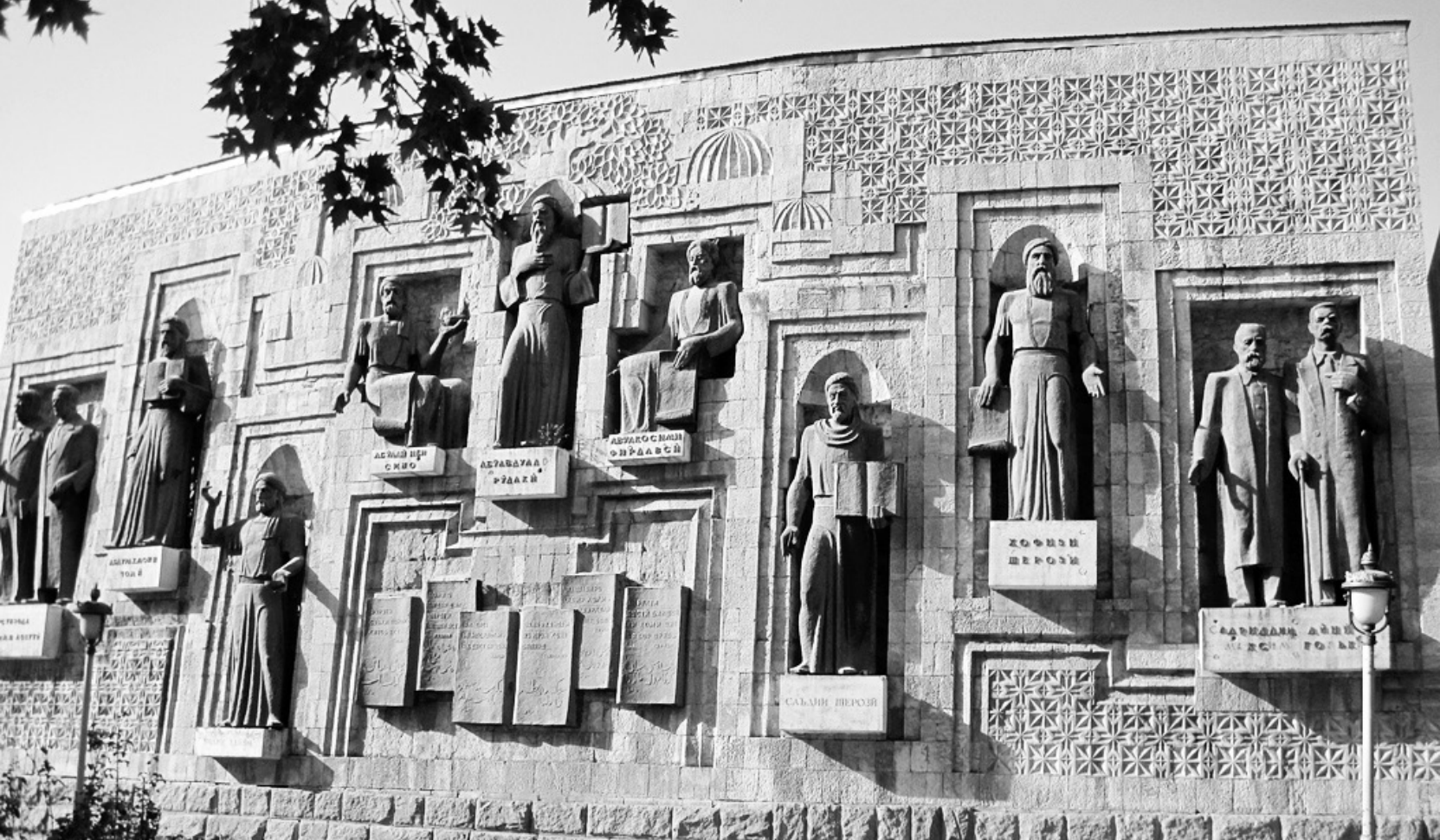
نشر

ادبیات امروز مثل خود جامعه تاجیکستان در مرحله نو و تازه رشد و تحول قرار دارد که جستجوی راه ها و

بنیاد اندیشه
 تاسیس ۱۳۹۲

تندیس یادبود مشاهیر علم و ادب
شهر دوشنبه، تاجیکستان

مقاله‌های مؤمن قناعت، گل نظر، روشن یار محمد و دیگران نام گرفت. نویسندگان معاصر تاجیک در قالب رمان تاریخی که از انواع نثر فعال دوره استقلال به شمار می‌رود، به تحقیق بدیعی مسائل وحدت، صلح و آسایش در کشور از دیدگاه شخصیت‌های تاریخی پرداختند که این موضوع در نثر امروز تاجیکی یک پدیده ادبی به شمار می‌رود.

یکی از انواع نثر که در دوره استقلال رشد کرد، قصه‌نویسی است. نویسندگان تاجیک در تصویر واقعیت‌های اجتماعی، حوادث تاریخی دور و نزدیک، مسائل اخلاقی از امکانات ادبی و هنری این نوع ادبی فراوان استفاده می‌کنند. قصه در طی سال‌های اخیر در نثر تاجیک به حرکت آمده، به رنگین گردیدن ادبیات داستانی معاصر کمک کرده است. اثر ستار تورسون نویسنده قصه «حسرت» بهترین نمونه قصه سال‌های اخیر نثر تاجیک شمرده می‌شود. سبک قصه‌پردازی به صورت قصه در قصه در ادبیات فارسی تاجیکی، تاریخ قدیمی دارد، می‌تواند در مرحله‌های کنونی رشد تفکر بدیعی مورد استفاده باشد. این اصول تصویر در قصه نامبرده ضمن نگارش بدیعی، شخصیت‌سازی، منظره‌پردازی و پیگیری هدف و اندیشه‌های خلاق سازگار آمده است (صالح، ۱۳۸۹: ۳۲۷).

ادیبان این دوره بیشتر به تضادهای معنوی انسان که از برخی ناهنجاری‌ها و نا به سامانی‌های اخلاقی ناشی از سوء تربیت نسل جوان سرچشمه می‌گرفت، می‌پرداختند. از این رو، نثر این دوره را می‌توان «نثر معاصر اخلاقی» نامید. در این رابطه داستان «زن دوم» اثر عطا همدم را مثال می‌دهیم که نویسنده با تصویر سرنوشت زنانی که شوهرشان را بر اثر

معیارهای تازه شناخت و تصویر زندگی گذشته و امروز جامعه از مهم‌ترین خصوصیات آن است. نویسندگان معاصر طی سال‌های اخیر یک سلسله آثار جالب و خواندنی آفریده‌اند که راه‌های اساسی رشد و توسعه نثر بدیعی را در ادبیات تاجیکی امروز تا اندازه‌ای مشخص می‌کند.

تحلیل عمیق و دامنه‌دار دودهمه اخیر تاجیکستان در آثار نویسندگان چون اورون کوهزاد، ستار ترسون ساربان، عبدالحمید صمداف، بهمن یار، سیف رحیم و دیگران به تحلیل واقعی آلام اجتماعی و فردی معاصران بیشتر گرایش دارند.

زخم‌های ناشی از فاجعه جنگ‌های برادرکشی پس از استقلال در تاجیکستان تا دیر باز در دل و اذهان جامعه و به ویژه ادیبان باقی ماند. بعد از چند سال فترت و کرختی در ادبیات، به تدریج نویسندگان به درک و معرفت و تحلیل زمینه‌ها، علت‌ها و عواقب این فاجعه ملی پرداختند و تازه سال پس از جنگ شهر و ندی موضوع ادبیات را تشکیل می‌داد.

گلرخسار در داستان «در جلد آدم»، با برجسته کردن حرص و مال‌پرستی، نزول انسان را تا درجه حیوانی در سیمای قهرمان داستان نشان می‌دهد. همین مسأله در داستان «یک گوشه» از ساربان با تصویر مناظر جنگ شهر و ندی به خواننده هشدار می‌دهد که آدمی اگر از مهر و شفقت و دیگر صفات انسانی تهی شود، مانند حیوانی وحشی می‌شود و از هیچ کار زشت و قبیح رونمی‌تابد.

در این راستا نویسندگان با رو آوردن به ادبیات ژورنالیستی و با درج مقاله‌های مردم را به اتحاد و آشتی ملی دعوت می‌کردند که می‌توان از

مشکلات اقتصادی برای کسب درآمد به مسکو می‌فرستند، بخشی از مشکلات جامعه امروز تاجیکستان را نمایان می‌کند.

پدیده ننگین قاجاق انسان به ویژه زنان و دختران، یکی دیگر از معضلات کشورهای فقیر آسیای میانه است که تاجیکستان نیز شامل آن می‌شود.

عطا همدرد در داستان «در کوچه‌های قسمت» از سرنوشت فاجعه‌بار دختر جوانی حکایت می‌کند که با فریب و نیرنگ به دام قاچاقچیان انسان می‌افتد.

حکایت (داستان کوتاه) و حکایت‌نویسی یکی از قدیم‌ترین ژانرهای داستان‌نویسی نثر فارسی تاجیکی است که بیشتر جنبه پند و اخلاق دارد.

نویسندگان بیشتر به وقایع روزمره زندگی اجتماع می‌پردازند. از نویسندگان این ژانر می‌توان از این‌ها نام گرفت: پولاد تالس، اورون کوهزاد، ستار

تورسون، ساریان، بهمن‌یار، سیف‌الرحیم و دیگران.

در سال‌های دهه ۱۹۹۰م، در کنار ادیبان صاحب تجربه، گروهی از جوانان با استعداد در عرصه داستان‌نویسی وارد شدند؛ مانند: سید علی

سعید، سپهر حسن‌زاد، سلیم زرفشانفر، یونس یوسفی و دیگران؛ که امروز در رشد نثر تاجیکی سهم خود را دارند. در کنار این‌ها، نویسندگان با تجربه

تاجیک از قبیل ساریان، ستار تورسون، کرامت‌الله میرزایف، اورون کوهزاد، اعظم صدیقی و غیره، نیز رمان می‌نوشتند (شعر دوست، ۱۳۹۰: ۲۶۹).

داستان‌های رئالیستی نیز در دوره استقلال نوشته می‌شد. گروه دیگر نویسندگان دوران استقلال به واقعیت زندگی انسان از دیدگاه تاریخی توجه داشتند تا به خودشناسی و رشد کمال معنوی جامعه برسند.

رو آوردن نویسندگان تاجیک به تاریخ در دوره استقلال یک ویژگی مهم و قانونمندی است که انسان از طریق مراجعت به گذشته، آشنایی با سرگذشت

اشخاص تاریخ‌ساز، رسالت انسانی خویش را در پیوند زمان‌ها درک کنند. به طور مثال در رمان «دیوار خراسان»، محمدزمان صالح، بازتاب

بدیع سیمای امیر اسماعیل سامانی از واقعیت روزگار ابتدای دوره استقلال تاجیکستان سرچشمه می‌گیرد؛ زیرا دولت سامانیان و امیران آن، پایه‌گذاران

دولت ملی بودند و در آستانه مرحله نو دولت‌داری، تاجیکان بار دیگر به این تجربه اجداد خود نیازمند شدند.

نویسنده در تألیف این اثر از منابع تاریخی اطلاعات درباره دولت‌داری سامانیان و کار و پیکار امیر اسماعیل سامانی به دست آورده است و در کنار

آن نویسنده لازم دانسته که برای آفریدن سیمای اسماعیل سامانی به صفت یک شخصیت سیاسی و نظامی، شاه عادل و باتدبیر، برادر و پدر سخت‌گیر

و مهربان، انسان دانشمند، حکیم، طرز آگاهی از تاریخ فرهنگ و مذهب باستان و اسلام... پیش از همه، از تخیل سازنده خود استفاده کند و سیمای

زنده و طبیعی و خاطرمان؛ بلکه دوست‌داشتنی او را به تصویر بکشد (نبوی، ۱۳۸۹: ۳۰۸).

موضوع دیگر که مورد توجه و اندیشه نویسندگان تاجیک بوده، تضادهای مختلف روزگار معاصران، حوادث گوناگون انتهای سده بیستم است. در اثر

کوهزاد وقایع تاریخ گذشته نزدیک به زمان رخداد حوادث خلق شده است. وی توسط دریافتن ماندنی‌ها و شباهت‌ها بین حوادث ابتدا و انتهای سده

بیستم، خواننده را وادار می‌کند که بر ویژگی‌های ملی و روانی خلق خود اندیشه کند. کوهزاد دردهای یک دوره طولانی تاریخ ملت را تشخیص داده،

به خواننده اشاره می‌دهد: «باید در دل هر یکی آرزو جای بگیرد که برای دیار و ملتش کاری بکند. افلا شروع کنیم از آن‌که سخن راست بگوییم،

جنب‌دار سخنان حق باشیم» (صالح، ۱۳۸۹: ۲۷۶).

در رمان‌های مذکور معماهای تاریخی و معاصر و حوادث و وقایع گوناگون در پرتو کار و زندگی اشخاص عادی نگاشته می‌شود که این سبک رمان‌نگاری در ادبیات تاجیک از آثار صدرالدین عینی سرچشمه می‌گیرد و در دوره‌های بعدی رشد نثر تاجیکی به یک روند سبکی تبدیل شده است.

نتیجه

ادبیات تاجیک پس از استقلال تا امروز با دامنه فراخ موضوعی جلوه‌نمایی کرده است. در اوایل استقلال تاجیکستان و آغاز جنگ داخلی، ادیبان تاجیک با درک احوال و اوضاع کشورشان آثاری پدید آوردند و پس از آن زمان ادبیات تاجیک بیشتر به طرف مسائل خودآگاهی ملی قدم می‌گذارد.

شعر تاجیک با پذیرش محتوای جدید، غنایمندی می‌شود. موضوع شعر از آغاز استقلال تا امروز عبارت است از: اجتماعی، سیاسی، فلسفی، عشقی، عرفانی و اخلاقی که بیشتر در قالب غزل، شعر نو، سپید و شعر عروض آزاد

انعکاس می‌یابد؛ همین‌گونه است که نثر همگام با شعر از آغاز استقلال تاجیکستان تا امروز حکایت‌کننده مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی

است. بیان چنین احوال در قالب رمان تاریخی منعکس شده است. عناصر رمانتیک در بیشتر آثار؛ هم در شعر و هم در نثر تاجیک چشمگیر است.

به طور کلی دایره موضوعی و مطالب رمان تاجیکی دوره استقلال فراخ و همه‌جانبه است. توجه عمیق و فراگیر به دنیای واقعی و باطن

انسان، پیچیدگی‌های زندگی او و بحران‌های اخلاقی و اجتماعی حیات شخصیت‌های داستانی، تغییرات جدی در رمان معاصر وارد می‌کند.

در دوره استقلال، نویسندگان به تاریخ گذشته روی آوردند و با نگرش تازه ادبی به گذشته و حوادث و وقایع آن مراجعه کردند که این روند را می‌توان به

حیث مرحله جدید در تاریخ رمان‌نویسی تاجیک به شمار آورد.

شاعران و نویسندگان تاجیکستان در آستانه گشودن پنجره‌های نو در قلمرو ادبیاتی‌اند که با عصر درخشان آغاز می‌شود. شکسته شدن دوره فتور و

استقلال ملی بستر اجتماعی و دلایل فلسفی این فرایند بالنده است.

سرچشمه‌ها

- امام، شراف‌الدین، تاریخ بیداری ملی و استقلال تاجیکستان، برگردان شمس‌الحق آریانفر، دوشنبه: نشر تاجیکی، ۱۳۹۱.

- رحمان اف، عبدالجبار، شمس‌الدین، شاهین و سنت غزل‌سرایی در ادبیات تاجیک، دوشنبه: پژوهشگاه فرهنگ فارسی تاجیکی، ۱۳۸۸.

- شعر دوست، علی اصغر، تاریخ ادبیات نوین تاجیکستان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۰.

- شعر دوست، علی اصغر، چشم‌انداز شعر امروز تاجیکستان، تهران: انتشارات الهدی، ۱۳۷۶.

- صالح، شمس‌الدین، نثر معاصر تاجیکی و دیدگاه واقعیت‌گرایی نویسنده، مجله‌نامه پژوهشگاه، شماره‌های ۲۳-۲۴، سال نهم، ۱۳۸۹.

- کمال‌الدین، سید محمدباقر، بررسی مضامین و اندیشه‌های شعری فرزانه خجندی، مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، شماره ۳، سال هشتم، ۱۳۸۹.

- نبوی، عبدالخالق، رمان «دیوار خراسان» گذر به مرحله‌ای نو در رمان تاجیکی، مجله‌نامه پژوهشگاه، شماره‌های ۲۳-۲۴، سال نهم، ۱۳۸۹.

- آدرس فیسبوک فرزانه خجندی: farzonakhujandi
- سایت: fa.wikipedia.org
- tajik ghazal.blogfa.com، شعر بازار صابر، برگرفته از نوشته فردوس اعظم، ۱۳۹۲.